

Fővárosunk közműtörténelméből

LXV. Kéményseprők száz évvel előbb

E pár sort Jurcsik János kedves, régi munkatársam emlékének ajánlom

Az 1848-as törvényhozás megszüntette a régi élet hűbéri maradványait, de csak a kiegyezés után kerülhetett sor a múlt kötöttségeinek felszámolására. A gazdasági téren addig mutakozó korlátozó szabályozás, a céhrendszer, 1872-ben szűnt meg. Megkezdődött a teljes iparszabadság, vele a szabad verseny kora.

Az 1872. évi 8. törvény a többi iparral együtt a kéményseprő ipart is szabadá tette. Csak a szakképzettség igazolását kívánták meg azután, egyébként a kéményseprő iparral ekkortól mindenki szabadon foglalkozhatott.

Csakhamar azonban számos nehézség mutatkozott. A kéményseprés elvégre nem személyekhez, hanem épületekhez kötött tevékenység. Működése nem hasonlítható a szabókhöz, ékszerészekhez, élelmiszeriparosokéhoz stb. Ezeknek általában használt a szabad verseny, sőt a versenytársakkal folytatott harc, a cég megélhetéséért és fejlesztéséért vívott küzdelem erősen táplálta a munka minőségének emelését, amellyel pedig nem zárta ki, sőt elősegítette — kellő szakértelem esetén —, újabb meg újabb iparosok bekapcsolódását.

Nem így a kéményseprőknél!

Az 1872-től indult korlátlan verseny káros irányt vett. Egészségtelen kiválasztódás indult. A tehetősebb, nagyobb iparosok elvették a jobb munkákat a gyengébb, kisebb kéményseprőmesterek elől. A versenytársak elnyomására törekedtek, hogy azok kizárásával maguknak nagyobb terjeszkedést tegyenek lehetővé. A főváros vezetősége — mint arra már többször utaltunk — önmaga általában semmiféle gazdasági tevékenységet nem végzett. A kor szellemének megfelelően minden ilyet magánvállalkozókkal végeztetett. Természetesen — ahogyan a közcsatornák meg a közutak építését és karbantartását is — az épületek kéményseprését stb. is vállalkozók végezték. A fővárosnak egyetlen „fegyvere” mutatkozott: versenytárgyalások útján a legalkalmasabb vállalkozó kiválasztása, teljes pártatlansággal, de mindenkor a legolcsóbb árra törekedve.

Annyi épület nem volt a fővárosban, hogy minden kéményseprőiparos gondtalan működését lehetővé tette volna. A korlátolt lehetőséget a ravaszabb és mohóbb kéményseprők kihasználni igyekeztek, a „szabad verseny” címén.

Ismeretes talán, hogy az akkori versenytárgyalásoknál két fajta alakult ki. Ha a főváros valamely vagyontárgya (ingatlana, bontási anyaga stb. eladását kívánta, „árverést” hirdetett, és a legmagasabb összeget kínáló (megbízható) ajánlattevőt választotta. Ha pedig munka, szolgáltatás elvégzésére keresett jelentkezőt, akkor „árlejtést” írt ki, amikor a legolcsóbb ajánlattevő kapta az elvégzendő feladatot. Tájékoztatásul a főváros (illetve az árlejtést kiíró szerv, ügyosztály stb.) megjelölte az irányát, illetve utalt a szakmánál szokásos árakra.

Nos, a főváros vezetősége csakhamar aggodalommal vette észre, hogy az épületeire kiírt kéményseprési munkáknál furcsa ajánlatok jelentkeznek. Egy-egy nagyiparos szokatlanul hatalmas — néha még 85 % -ot is elérő — árengedményt vállalt. Nyilván a többi vállalkozó kizorítására, majd elpusztítására törekedve. A szabályok értelmében ugyanis a

munkát a legolcsóbb ajánlattevőnek kellett kiadni (ha egyébként szakképzett és megbízható volt). A többi ajánlattevő nem juthatott megbízáshoz. Egyre kevesebb lett a tehetősebb kéményseprőiparos, egyre kevesebben tettek ajánlatot. Kiszorultak a gyengébbek, a szegényebbek.

Pedig a kéményseprés nem lehetett csak gazdasági tevékenységként számítani, az általános ipari foglalkozások mintájára. Komoly tűzrendészeti felelősséggel is járt, a város vezetősége számára fontos volt, hogy sok jó kéményseprőre számíthasson. Hiszen a gyógyszerész sem vehető egyszerű kereskedőnek (pedig a pult mögött áll), hanem észre kell venni a fontos egészségügyi feladatot is.

A főváros elsősorban megalkotta kéményseprési szabályrendeletét, majd gondoskodott a kerületi beosztásról. Gondos előrelátással — mivel az akkor működő kéményseprőmesterek száma 46 volt a fővárosban — ugyanennyi kéményseprő kerületet szervezett. Ezek természetesen nem lehettek jövedelmezőség szempontjából egyenlő értékűek. Akadtak nagyobb területű, illetve több nagyobb házigatlannal rendelkező kerületek, ezek általában a belterületen (Lipótvárosban stb.) terültek el, akadtak viszont közepes, ill. kifejezetten gyengébb kerületek is. Éppúgy, mint vagyonosabb és szegényebb kéményseprőmesterek is.

A kerületek szétosztásánál e szempontokat tárgyalagosan összekapcsolták. *Az elmúlt 6 év keresetiadóbevallások (tehát a kéményseprők saját értékelésének) átlagából sorrendet állapítottak meg.* A kerületeket pedig — jövedelmezőség szempontjából — öt osztályba sorolták. Az értékes kerületeket a múltban is több adót fizetők között osztották szét. Említésre méltó, hogy tíz olyan kéményseprőt találtak, akik — kellő jövedelem híján — jóformán semmi adót sem fizettek. De azért ezek is kaptak egy-egy (gyengének mutakozó) kerületet.

Minden gondos törekvés ellenére mutakoztak azonban későbbi nehézségek. *A közönség nehezményezte, hogy eddigi szabad választási lehetősége megszünt.* Csak a kijelölt kerületi mesterhez fordulhatott. Még ha valaki más (ismérős) mestert is vett igénybe, a kerületi illetékes mesternek akkor is ugyanannyit kellett fizetnie. Maguk a kerületi mesterek sem végezhetek — az illetékes kerületi mester megfizetése nélkül — saját kerületükön kívül munkát, még saját hozzátartozóik számára sem. Pedig pl. az ugyancsak kerületekbe osztott gyógyszerárakban mindenki szabadon vásárolhatott, lakhely szerinti kötöttség nélkül.

A kéményseprőmesterek is panaszkodtak. Lafrankó István mester évekig kérvényezte (a tanácsnál meg a minisztériumnál), hogy adjanak számára még egy kerületet, mert különben a múltéhoz képest igen nagy a jövedelemcsökkenése.

A miniszter a döntést a fővárosra bízta. A tanács rámutatott, hogy Lafrankó az egyik legjobb kerületet kapta a Lipótvárosban. A jogszabály pedig nem engedte két kerület juttatását. A felmerült vita során elismerték az új rendszer egyes nehézségeit.

Felvetették, hogy talán alkalmasabb volna nagyobb kerületek alakítása, és bennük több mester kijelölése, bizonyos belső verseny érdekében.
Dr. Göbel József